

İÇ GÖÇLERİN FAYDA – MALİYET YAKLAŞIMI İLE ANALİZİ

Fatih ÇELİK

ÖZET

Göç; bir üretim faktörü olan emeğin çeşitli nedenlerle coğrafi olarak bulun-duğu yerden ayrılarak, belli bir süre için başka bir yerde ikamet etmeye başlamasıdır. Göç hareketleri, genel olarak iç göç ve dış göç şeklinde sınıflandırılır. Çalışmanın konusu, iç göçlerin ekonomik nedenlerini belirlemektir.

Literatürde iç göç olgusuna ilişkin belli başlı üç yaklaşım vardır. Bunlar; "fayda-maliyet yaklaşımı", "itici ve çekici güçler yaklaşımı" ile "seçkinlik yaklaşımı"dır. Amacımız; iç göçlerin ekonomik nedenlerini fayda-maliyet yaklaşımı çerçevesinde teorik olarak incelemektir.

Öncülüğünü T.W. Schultz ve L.A. Sjaastad'ın yaptığı bu yaklaşımın temel düşüncesi; faydaların maliyetlerden daha büyük olması halinde göç edileceğidir. Bireylerin yüksek gelirli bölgelere göç etmesi beklenir. Ayrıca, bireylerin daha yüksek gelir elde etme ve daha iyi bir iş bulma gibi unsurları içeren beklentileri de göç kararını etkileyecektir.

GİRİŞ

Ülkelerin toplumsal yapısı, zaman içinde değişmektedir. Önceleri geleneksel bir tarım toplumu olan kimi ülkeler, değişim sonucunda bugün birer modern sanayi toplumuna dönüşmüş bulunmaktadır. Bu dönüşümler günümüzde de devam etmektedir. Daha önce sanayi toplumu olan ülkeler, bugün "bilgi toplumu" safhasına geçmiştir.

Toplumsal yapıda meydana gelen bu dönüşümün göstergelerinden biri, göç hareketleridir. Göç; bir üretim faktörü olan emeğin çeşitli nedenlerle coğrafi olarak bulunduğu yerden ayrılarak, belli bir süre için başka bir yerde ikamet etmeye başlaması şeklinde tanımlanabilir.

Göç olgusu, uluslararası göç (dış göç) ve ülke içi göç (iç göç) olmak üzere iki şekilde meydana gelir. Göçler, ortaya çıkış nedenleri (ekonomik, sosyal ve siyasal) itibarıyla farklılık gösterir. Göç olgusunu etkilediği varsayılan değişkenler (başlıcası; yüksek gelir ve istihdam fırsatları) çok sayıdadır.

Bir ülkedeki iç göç hareketleri şu yönlerde meydana gelir: Kır-kır, kır-kent, kent-kent ve kent-kır. Kır-kent yönündeki iç göç hareketlerinin ekonomik belirleyicileri, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Literatürde iç göç olgusunu ele alan belli başlı üç yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar; "fayda-maliyet yaklaşımı", "itici ve çekici güçler yaklaşımı" ile "seçkinlik yaklaşımı"dır.

Çalışmamızın amacı, iç göç hareketleriyle bunu etkilediği varsayılan ekonomik belirleyiciler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak; bunların iç göç olgusunu ne yönde etkilediğini "fayda-maliyet yaklaşımı" çerçevesinde teorik olarak belirlemektir.

Göç hareketleri sonucunda bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların çözümü, göçün nedenlerinin belirlenmesine bağlıdır. Çalışmada iç göç olgusunun ekonomik belirleyicileri ele alınacaktır. Dolayısıyla, çalışmamız bu noktada önem kazanmaktadır.

Çalışmada bazı sınırlamalar yapılmıştır. Bunlardan ilki, kırsal yönündeki iç göçlerin incelenmesiyle yapılmıştır. Göç, ekonomik ve sosyal sebep ve sonuçları olan bir olgudur. İkinci sınırlama ise, göç olgusunun ekonomik sebepleri incelenerek yapılmıştır.

"Beşeri sermaye", insanlara bilgi ve beceri kazandırmak için yapılan eğitim harcamalarıdır. İktisatçılar, beşeri sermaye kavramını geliştirmek için yoğun bir çaba içindedirler. Eğitimin yanısıra sağlık harcamaları da beşeri sermaye kavramına dahil edilmiştir.

Ekonomik karlılığın belirlenmesi amacıyla, emek hareketliliği de beşeri sermaye kavramı içerisinde incelenmeye başlanmıştır. Göçün beşeri sermaye kavramı içinde incelenmesi, literatürde "göçün fayda-maliyet yaklaşımı" olarak adlandırılır. Bu yaklaşıma göre, bireyler ekonomik kazançlar için göç ederler. Buradaki temel düşünce; bireylerin, göçün kazançlarının, neden olduğu maliyetlerden daha büyük olması halinde göç edeceğidir. Böylece bireylerin, nispeten yüksek gelirli bölgelere göç etmesi beklenir.

Göç kararında bireylerin gelecekle ilgili beklentileri büyük bir öneme sahiptir. Beklentiler; daha yüksek gelir elde etme ve daha iyi bir iş bulma gibi unsurları içerir.

Çalışmada fayda-maliyet yaklaşımı, iki ana başlık halinde incelenecektir. İlk olarak, bu yaklaşımın öncüleri olan ve Klasikler olarak adlandırdığımız yazarların görüşleri ele alınacaktır. Daha sonra, göç kararında beklentilerin rolünü inceleyen Neo-Klasiklerin görüşleri etüde edilecektir.

I. KLASİKLER

Göçe, "beşeri sermaye yaklaşımı"nın uygulanmasını Klasikler başlatmışlardır. Bu yaklaşımın temel düşüncesi; bireylerin göç etme kararının, göçün fayda ve maliyetlerine bağlı olduğudur. Buna göre bireyler, faydaların nispeten daha büyük olması halinde göç edecektir.

Bu yaklaşımın öncüsü T. W. Schultz'dur (1962). Schultz'a göre, göç de beşeri sermaye kavramı ile incelenebilir. Bireyler daha iyi iş bulmak amacıyla göç ederler. Göç etmek için gençler daha avantajlıdır.

Schultz'u takip eden L.A. Sjaastad da, bu akımın öncüleri arasındadır. Sjaastad, göçün fayda ve maliyetlerini belirlemiştir. Göçün fayda ve maliyetleri, özel ve sosyal faktörleri içermektedir. Bunlar ayrıca parasal ve parasal olmayan unsurlara sahiptir. Bireylerin göç edecekleri yerlere ilişkin bilgiye sahip olmaları da göç kararını etkiler.

A- GÖÇÜN ÖZEL MALİYETLERİ

Özel maliyetler, parasal ve parasal olmayan maliyetler şeklinde ikiye ayrılır. Parasal maliyetler göçün harcamaları iken; parasal olmayan maliyetler, fırsat maliyetini ve emeğin değişen çevresinin fiziki maliyetini içermektedir.

1- PARASAL MALİYETLER

Göçle meydana gelen harcamalar hakkındaki bilgi (veri), doğrudan doğruya göçmenlerin kendilerinden sağlanabilir. Sjaastad, parasal maliyetlerin, göçün gerektirdiği ulaşım, yiyecek gibi harcamaları içerdiğini belirtir (Sjaastad,1962:83). Byerlee de, parasal maliyetin kentsel alanlardaki daha yüksek yaşam maliyetini, iş fırsatları hakkındaki bilgi sağlama maliyetini, ulaşım maliyetini ve göç ederken geçen zamanın fırsat maliyetini içerdiğini ifade eder (Byerlee,1974:555).

Parasal maliyetlerden en önemlisinin kentlerdeki hayat pahalılığı olduğu iddia edilebilir. Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki fiyat farklılıklarının da dikkate alınması gerekir. Yapılan bir çalışmada kentsel göçmenlerin yiyecek, konut ve işyerine ulaşım için yapılan harcamalar nedeniyle % 5-20 oranında nispeten daha yüksek bir yaşam maliyeti ile karşı karşıya olduğu belirlenmiştir (Lipton,1980:3).

Parasal maliyetler mesafenin bir fonksiyonudur. Mesafe ile birlikte bu maliyetlerde de artış görülecektir. Böylece mesafenin göçü engelleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Boyer ve Hatton mesafedeki %10'luk bir artışın, göçü %10 azalttığını hesaplamıştır (Boyer and Hatton,1997:715). Sjaastad ta göç edilecek bir bölgenin çekiciliğinin, kişi başına gelir ve mesafedeki %10'luk bir artışla değişmeyeceğini belirlemiştir (Sjaastad,1962:84).

Elbette ki, mesafe, göçün parasal maliyetlerini etkileyecektir. Ancak, bu etkinin günümüzde teknolojik gelişmeler karşısında oldukça azaldığı söylenebilir.

2- PARASAL OLMAYAN MALİYETLER

Parasal olmayan maliyetler; fırsat maliyeti ve fizik maliyetten oluşmaktadır.

a) FIRSAT MALİYETİ

Parasal olmayan maliyetlerden ilki, fırsat maliyetidir. H. J. Bodenhöfer, bunu parasal maliyet olarak incelemektedir (Bodenhöfer, 1967:436). Fırsat maliyeti; göç, yeni bir iş öğrenme ve iş arama nedeniyle kaybedilen önceki kazançları içerir (Sjaastad,1962:84). Ayrıca bir iş bulmak için gerekli olan zamanı, işsizlik seviyesi etkiler. İşsizlik oranının yüksek olması, bu zamanı, dolayısıyla fırsat maliyetini artıracaktır.

Byerlee de göç teorilerinde belirtilmeyen riskin önemini vurgulamaktadır. Riske dikkat edilmemesinin nedeni olarak, gelişmiş ülkelerdeki bireylerin göç etmeden önce bir iş bulması gösterilmektedir (Lipton,1980:3). Risk ile göçmenlerin beklendikleri gelirleri elde edememesi belirtilir. Buna göre beşeri sermaye yatırımlarının riski, işsiz kalmaktır.

Bodenhöfer'e göre ise, beşeri sermaye yatırımlarının riski; yapısal değişmelerin büyüklüğüne ve hızına, işgücünün uzmanlaşma derecesine ve farklı işgücü grupları için mobiliteyi engelleyen emek piyasası ve coğrafyanın küçüklüğüne bağlı olarak artar (Bodenhöfer,1967:436).

b) FİZİKİ MALİYET

Fiziki maliyet, bireylerin yaşadığı yerden ayrılarak başka bir yere göç etmesi sonucu ortaya çıkar. Sjaastad'a göre bu maliyet bireylerin ailelerinden, arkadaşlarından ve tanıdıkları çevreden ayrılmalarından dolayı meydana gelir (Sjaastad,1962:85). Fiziki maliyet; parasal olmayıp, bireyin göç edeceği yerde karşılaşacağı güçlüklerle "uyum sorunları"dır.

Fiziki maliyet, göçmenlerin aile ve arkadaşlarından ayrılmasının ızdırabıdır. Bireyler bu ızdıraptan kurtulmak için kaynak bölgeyi gerektiği kadar ziyaret edeceklerdir. Ancak, bireyler bu ziyaret esnasında ulaşım maliyetine katlanacaktır. A. Schwartz'a göre, fiziki maliyet bu ziyaretlerin sayısı dikkate alınarak ulaşım maliyetine dönüştürülebilir (Schwartz, 1973:1161).

B- GÖÇÜN ÖZEL KAZANÇLARI

Belirli bir kişi için göç etmenin kazancı, başka bir yere göç etmekle sağlanan reel gelirdeki pozitif veya negatif değişmelere bağlı olacaktır. Bu değişme nominal gelir, fiyatlar ve istihdam maliyetlerindeki bir değişme veya her üçünün birleşiminden meydana gelecektir (Sjaastad,1962:86). Ayrıca, kentsel alanlardaki sosyal ve kültürel faaliyetler ile temiz doğal çevre gibi unsurlar da göçün kazançları olarak kabul edilir.

Göçün özel kazançları da parasal ve parasal olmayan unsurları içerir.

1- PARASAL KAZANÇLAR

Göçmenler eğitim ve yaş itibarıyla gruplandırılabilir. Her bir gruptaki göçmenin geliri farklı olacaktır. Göçün kazancı ilk olarak göçmenlerin sosyo-ekonomik grupları arasındaki gelir farklılığı yardımıyla tahmin edilir. Çünkü, bu gruplar arasındaki gelir farklılığı, göç sonrasında da devam edecektir.

Eğitim, bireylerin bilgiyi elde etme, kullanma ve analiz etme kapasitesini artırır. Schwartz, eğitim seviyesi yüksek bireylerin, piyasalardaki hareket serbestliğinin daha büyük olduğunu belirtmektedir (Schwartz,1973:1161). Yani, eğitilmiş bireyler yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye göç edebilir ve iş bulabilir. Schultz da, eğitim seviyesi yüksek kişilerin uzun mesafeli göçlerde karşılaştırmalı bir avantaja sahip olduğunu ifade etmiştir (Schultz,1982:565). Bunun nedeni ise, eğitilmiş bireylerin uzak yerler hakkında bilgi elde etme ve bunu değerlendirme konusundaki üstünlüğüdür.

Gelir farklılığının ve bu farkın büyüklüğünün belirlenmesinde esas önemli olan unsur, eğitimin özel getirisidir. Az gelişmiş bölgelerdeki eğitimin kalitesi düşük-

tür. Bu nedenle böyle bölgelerde yetişenler, gelişmiş bölgelerde büyüyenlere nispetle bir dezavantaja sahip olacaktır.

Eğer göçün kazancı mesleki ilerleme nedeniyle artarsa, bunu tahmin etmek daha zordur. Burada "beşeri sermaye" kavramını kullanmak ve göçü de insana yapılan yatırım olarak düşünmek yararlıdır.

Belirli bir meslekte nispi ücretler düşerse, bu mesleğin sahipleri gelir kaybına uğrayacaktır. Bu kişiler, düşük geliri kabul etme veya daha uygun bir piyasada gelirlerini artırmak için kendilerine ilave yatırım yapma alternatifi ile karşı karşıya kalacaktır.

Yapılacak olan ilave yatırımlar, bireyin yaşına bağlıdır. Gençler yaşlılara nispetle bir avantaja sahiptir ve daha fazla yatırım yaparlar. Bunlar göçün kazançlarını elde etmek için daha uzun bir çalışma süresine sahip olacaktır. Ayrıca onların göç etme, farklı vasıf ve deneyim elde etme maliyetleri daha düşük olabilir.

Göçmenlerin ölümü halinde beklenen kazanç süresi azalacaktır. Buna karşın, sağlıklı olunması halinde ise, göçmenler emeklilik tarihini uzatabilir. Dolayısıyla, beklenen kazanç süresi de artacaktır. Bodenhöfer ise, yaşın emek hareketliliğini engelleyen etkisinin yeniden eğitilmek ihtiyacı ile birlikte artacağını ifade etmiştir (Bodenhöfer,1967:442). Bireyler yaşlandıkça, sahip olduğu bilgi ve beceri de eskiyecektir. Bu nedenle bireylerin göç etmek için yeni bilgi ve beceriye olan ihtiyacı da artacaktır.

Ayrıca, aileler bazen, hep birlikte göç etme yerine yalnızca çalışma çağına gelmiş çocuklarını kentlere gönderir. O. Stark'a (1991) göre, tüm ailenin yerine, özellikle gençleri kentlere gönderme stratejisi; gelir kaynaklarını çeşitlendirmekle riski azaltma ve geliri artırma olarak yorumlanabilir (Boyer and Hatton,1997:700). Bu strateji, kentlerde kötü şartlarla karşılaşılması halinde, geri-dönüş göçünün maliyetini de azaltır.

2- PARASAL OLMAYAN KAZANÇLAR

Kentsel alanlardaki sosyo-kültürel çekicilikler, parasal olmayan kazançları belirleyecektir. Bunlar; dinlenme ve eğlence gibi sosyal ve kültürel faaliyetler ile eğitim olanakları olabilir. Parasal olmayan kazançlar; temiz hava ve temiz çevre, güzel bir iklim gibi sıfır üretime sahip unsurları da içerir. Bunlara göçün fiziki kazançları da denebilir. Fiziki kazançlar bireylerin yer tercihinden kaynaklanır.

Kentlerdeki, özellikle eğitim olanakları göç kararının verilmesinde nispeten daha etkilidir. Bir yerdeki eğitim fırsatları, göçün önemli bir nedeni olarak kabul edilebilir. Bireyler, kendi eğitim seviyelerini geliştirmek veya çocuklarının eğitimi için daha iyi eğitim fırsatlarının olduğu yerlere göç eder (Schultz,1982:566).

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki yaşam kalitesi farklılığı da, göç edilecek yerlerin değerlendirilmesinde etkili olabilir. Bu değişken için ölçü olarak çocuk ölüm oranları kullanılabilir (Boyer and Hatton,1997:719).

C- SOSYAL MALİYET VE KAZANÇLAR

Göç, sadece bireylerin kazanç elde etmesini ve maliyetlere katlanmamasını içermemektedir. Bireylerin yaptığı göç, başkalarını da etkileyecektir.

Değişkenlerin özel ve sosyal kavramları arasındaki fark, maliyet ve faydaya ilişkin dışsallıkların varlığından kaynaklanır (Carnoy,1967:518). Diğer bir ifadeyle, bireylerce yapılan harcamaların toplamı, göçün topluma olan toplam maliyetine eşit olmayabilir. Ayrıca, bireylerin göçten sağladıkları kazançların toplamı, toplumun kazançlarından daha az veya fazla olabilir.

Sosyal parasal maliyet ve kazançlar, göç etmeyen işçilerin gelirinin artması veya azalması sonucunda, dışsal ekonomilerden ortaya çıkar (Carnoy, 1967:519). Dışsallıkların iki türü vardır: Birincisi, "negatif dışsallık"tır. Eğer, göç sonucunda bireylerin gelirinde bir azalma olursa, negatif dışsallık söz konusudur. Buna karşın, gelirden bir artış olması halinde "pozitif dışsallık"tan söz edilir. Negatif dışsallık halinde sosyal maliyet; pozitif dışsallık halinde ise, sosyal kazanç söz konusu olacaktır.

Bir ülkede göç akımları sonucunda, kentleşme süreci başlar veya hız kazanır. Kentleşme, toplumsal gelişmenin göstergelerinden biridir. Bu açıdan bakılırsa, kentleşme, göçün sosyal kazancı olarak kabul edilebilir. Ancak, kentleşmede belli bir seviyeye ulaşıldıktan sonra göç akımlarının artması, aşırı kentleşmeye ve bazı sorunlara neden olur.

Gelişmekte olan ülkelerde kentsel altyapıdaki yetersizlikler, hızlı nüfus artışı ve göçler sonucunda daha da yetersiz hale gelir. Dolayısıyla, yaşam koşullarında kötüleşme, çevre kirliliği, trafik sıkışıklığı ve kamu hizmetlerinin yetersiz kalması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Göç akımları nedeniyle ortaya çıkan bu sorunların, göçün sosyal maliyetleri olduğu belirtilebilir. Ayrıca, bu sorunlar birer "negatif dışsallık" olarak kabul edilebilir.

Yapılan açıklamalardan anlaşılıyor ki, göç akımları kentlerde önemli değişimlere neden olmaktadır. Ancak göç sonucu kırsal alanlarda da bazı değişimler görülür. Bunlardan ilki, kırsal alanların sosyo-ekonomik gelişme seviyesi ile ilgilidir. Kırsal alanlar göç sonucu genç nüfusunu kaybederken; geriye daha az dinamik bir nüfus kalır. Bu gelişmeler, kırsal alanlardaki gelişme dinamiklerinin kaybolmasına, dolayısıyla geri kalmışlığın pekişmesine neden olur. Sonuçta, kırsal alanlardaki fakirleşme ile birlikte göçler de artacaktır.

Kırsal alanlarda meydana gelen ikinci değişim ise, sosyal bir niteliğe sahiptir. Göç konusunda kırsal alandaki bireylerin düşünce kalıpları da değişir. Köylüler de kentli gibi yaşamaya ve düşünmeye başlayacaktır.

D- EMEK PİYASASI HAKKINDA BİLGİ

Bireyler göç kararı verirken, göçün fayda ve maliyetlerini dikkate alırlar. Bu unsurların tam olarak tahmin edilmesi, göç edilecek yerle ilgili bilgi seviyesine bağlıdır. Bilgi, göç edilecek yerin seçiminde önemli bir etkiye sahiptir. Bilgi, çeşitli kaynaklardan sağlanabilir. Ancak bilgiyi elde etmenin de bir maliyeti olacaktır. Ayrıca uzak bölgeler hakkında bilgi sağlamak daha zordur.

Bilgi kaynakları; kentsel alanları ziyaret, akraba ve arkadaşlarla görüşme gibi bilgi kanallarıdır (Byerlee,1974:555). Bundan başka, iş büroları ve medya organları da iş fırsatları hakkında bilgi sunar (Schwartz,1973:1160). Bir şehirdeki arkadaş ve akrabalar, göç etmeyi düşünen bireyler için istihdam fırsatları ve ücret oranları hakkında önemli birer bilgi kaynağıdır.

Arkadaş ve akrabalar, bilgi kaynağı olmasının yanısıra, göçün fiziki maliyetlerini de azaltır. Ayrıca, göçmenler istihdam buluncaya kadar, tanıdıklarının vereceği finansal destek, iş arama maliyetini düşürebilir (Boyer and Hatton,1997:711). Finansal destek; göçmenlere kalacak yer sağlama ve yemek verme şeklinde olabilir.

Yapılan açıklamalardan anlaşılıyor ki, kentsel alanlarla ilgili bilgi, göç kararını etkilemektedir. Ancak, bilgi seviyesini olumsuz şekilde etkileyecek iki değişken vardır. Bunlardan ilki, bölgeler arasındaki mesafedir. Uzak yerler hakkında bilgi sağlamanın zorlukları vardır. Schwartz, mesafenin artması ile birlikte, göç edilecek yer hakkındaki bilgi seviyesinin azalacağını belirtmektedir (Schwartz,1973:1160).

İkincisi ise, göç edilecek alternatif yerler hakkında bilgi sağlamanın bir maliyetinin olmasıdır. Bodenhöfer, bilgi elde etmenin bir maliyeti olması nedeniyle bireylerin bütün istihdam fırsatlarından haberdar olamayacağını ifade etmiştir (Bodenhöfer,1967:443). Ancak, günümüz teknoloji çağında ("bilgi çağı") bilgiye ulaşmadaki engellerin önemli ölçüde azaldığı söylenebilir.

Özetle, göçün özel maliyetleri parasal ve parasal olmayan unsurları içermektedir. Parasal maliyetler, göç ederken yapılan harcamalardır. Parasal olmayan maliyetler ise, fırsat maliyeti ve fiziki maliyet şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Fırsat maliyeti; göç esnasında, iş eğitiminde ve iş araştırmasında kaybedilen geliri ifade eder. Fiziki maliyet ise, göçmenin tanıdığı çevreden ayrılması sonucu ortaya çıkar.

Bu maliyetlere karşılık göçün özel kazançları da vardır. Bunlar parasal ve parasal olmayan kazançlar şeklinde ayrılmaktadır. Parasal kazançlar göç edilecek yerdeki gelire bağlıdır. Ayrıca göçmenlerin yaşı ve eğitim seviyesi de bu kazancı etkileyecektir. Parasal olmayan kazançlar ise, bireyin bir yeri tercih etmesinden kaynaklanır.

Göçün sosyal maliyet ve kazançları da vardır. Bireyler göç etmekle hem geldikleri hem de gittikleri bölgede yaşayanları etkileyecektir.

Bireylerin göç edilecek yere ilişkin bilgiye sahip olmaları da, göç kararında önemlidir. Bireyler genelde bilgi sahibi oldukları yerlere göç etme eğilimindedir.

Sonuç olarak, bireyler göç etme kararını vermeden önce bu maliyet ve kazançların bir değerlendirmesini yapacaktır. Kazançların maliyetlerden fazla olması halinde göç kararı verilecektir.

II. NEO-KLASİKLER

Klasikler; bireylerin, fayda-maliyet analizi yaparak, gelirlerini maksimum yapacakları yere göç edeceğini belirtmektedir. Bu şekilde hareket eden kişilerin göçü, rasyonel olmaktadır. Göçmenlerin, kazanç elde edebilmesi için kentte bir iş bulması gerekir. Ancak, yapılan araştırmalarda, kentsel işsizliğe rağmen, kırdan kente göçün devam ettiği belirlenmiştir.

Neo-Klasikler, göç etme kararının, beklenen gelir farklılıklarına bağlı bir modelini geliştirmektedir. Beklenen gelir farklılığı; göçmenin gelecekte bir iş bulmasına bağlı olarak, elde edebileceği kentsel gelir ile kırsal gelir arasındaki farktır. Bu hipotez; bireylerin kentte geçici bir süre işsiz olsa bile, kır-kent gelir farklılıklarına duyarlı olduklarından, göç etme nedenlerini açıklamaktadır. Çünkü, bireyler başlangıçta kentte işsiz kalabilir; ancak zamanla bir iş bulabilir.

Neo-Klasiklerin öncülüğünü M.P. Todaro yapmıştır. E.W. Cole ve R.D. Sanders ta, Todaro'nun görüşlerindeki eksikliği gidermeye, çalışarak önemli bir katkıda bulunmuştur.

Neo-Klasikler, Klasiklerin görüşlerini çeşitli yönlerden tamamlamıştır. Klasikler göç kararında, beklenen gelirin bugünkü değerinin önemini dikkate almışlar, ancak model olarak belirtmemişlerdir. Neo-Klasikler bunu model şeklinde ifade ederek, eksikliği gidermeye çalışmışlardır.

Neo-Klasikler ayrıca, göç modeline kentsel alanlarda iş bulma ihtimalini, kır ve kent sektörlerini ve emek dönüşümü değişkenlerini de ilave etmişlerdir. Bunları da Klasik görüşe katkı olarak düşünebiliriz.

A- BEKLENTİLER

M.P. Todaro, bireylerin gelecekle ilgili beklentilerinin, göç kararına etkisini vurgular. Beklentiler; kentsel alanlarda daha yüksek gelir elde etmekle modern sektörde iş bulmaktır. Ücret ve kentsel istihdamla ilgili beklentilerde, bireylerin düşük ücretli yerlerden yüksek ücretli yerlere; istihdam fırsatlarının az olduğu alanlardan, çok olduğu alanlara hareket edeceği varsayılır.

Göç kararını etkileyen değişkenlerden biri, ücrettir. Bireylerin yüksek ücretli bölgelere göç etmesi beklenir. Yapılan çalışmalarda da, göçün düşük ücretli tarımsal bölgelerden yüksek ücretli kentsel alanlara doğru gerçekleştiği belirtilir (Boyer and Hatton,1997:710-711).

Göç kararı verilirken, kırsal ve kentsel alanlarda beklenen kazançların bugünkü değeri dikkate alınır. Todaro, göçün, kırsal ve kentsel alanlarda beklenen kazançların bugünkü değeri arasındaki farkla belirleneceğini iddia etmiştir (Byerlee, 1974:550). Bireyler, kentsel beklenen kazançların daha büyük olması halinde, göç edecektir.

Gelirin gelecekteki değişim oranı da, göç kararında etkili olacaktır. Göçmenlerin sadece nispeten yüksek gelirli bölgelere değil; özellikle gelir seviyesinin nispeten hızla arttığı yerlere göç etmesi beklenir. Ayrıca bireyler, iyi şartların sabit kalacağı veya artacağı beklentisiyle motive olacaktır.

Beklentilerden biri de, kentsel modern sektörde iş bulmaktır. Bu sektörde istihdam edilmeyen göçmenler, başka sektörlerde iş bulabilirler. Ancak, Todaro modelinde göçmenlerin amacı, kentsel modern sektörde iş bulmaktır.

Kentsel modern sektörde, yüksek vasıftaki göçmenler iş bulabilirler. Ancak göçmenlerin tamamı, yüksek nitelikte değildir. Todaro (1969), göçmenin kent sektöründe hemen istihdamı için gerekli niteliklere sahip olamayacağını belirtir. Bu nedenle göçmenlerin bir kısmı, belli bir süre işsiz kalacaktır.

Cole ve Sanders ise, nispeten eğitimsiz bireylerin göç etmesini analiz etmiştir. Bu kişiler kentsel enformal sektörde iş bulabilirler.

B- İSTİHDAM FIRSATI

Göç kararını etkileyen değişkenlerden biri de, kentsel alanlardaki istihdam fırsatıdır. Ayrıca, yüksek gelirli işler genellikle kentsel alanlarda bulunur. Ancak, kentlerde yüksek gelirle birlikte işsizlik de olabilir. Bireyler, yüksek seviyedeki işsizliğe rağmen kentlere göç eder. J.Harris ve Todaro, yüksek kentsel işsizliğe rağmen, kırsal alanlardan kentlere olan göç akımları için gelişen ülkelerin bu eğilimini belirlemeye çalışmışlardır (Suits,1985:815). Onlar temel nedenin, kırsal kazançlardan daha yüksek bir kentsel ücret olduğunu iddia eder. Kentsel istihdam fırsatları da göç akımlarını etkileyebilir.

D. B. Suits, ABD'deki göç akımlarını Harris-Todaro modeli çerçevesinde incelemiştir. Model, işsizliğin göç akımlarını etkileyen dışsal bir değişken olarak alınmasıyla değiştirilmiştir. Değiştirilen model, ABD'de nüfusun tarım dışındaki sektörlere akımını göstermektedir (Suits,1985:827).

Kentsel alanlardaki istihdam fırsatı, göç akımlarını pozitif bir şekilde etkiler. Yani, kentsel istihdam ihtimallerindeki artışla birlikte göç akımlarının da artması beklenir.

Göç modellerinde işsizlik, göçü etkileyen önemli bir değişken olarak yer alır. Yapılan analizlerden, kaynak bölgedeki işsizliğin bireyleri itici bir şekilde etkilediği görülmektedir.

Todaro, sadece göç alan sektör için istihdam ihtimalini düşünmektedir. W.E. Cole ve R.D. Sanders (1983:342) ise, muhtemelen önemli bir itici faktör olan ve kırsal işsizliğin düşünülmesine olanak sağlayan gönderici sektörü dikkate almaktadır.

İşsizliğin ölçülmesinde kimi yazarlarca çeşitli metotlar önerilmiştir. Bir grup yazar, "muhtemel işsizlik" metodunu önerir. Bu metot ile bir bölgeden net dışa göç olmadığında, işsizlik oranı tahmin edilir. Başka bir yazar, işsizlik yerine "emek dönüşümü"nin daha iyi bir ölçüm olduğunu iddia etmiştir. Emek dönüşümü değişkenleri; işe girme ve işten ayrılmadır.

Diğer bir grup yazar da, işsizlik oranının ayrı bir değişken olarak kullanılması yerine, "iş bulma ihtimali"ni hesaplamıştır. Bu değişken, yeni kentsel istihdam yaratılmasıyla doğrudan, işsizlik oranıyla ters ilişkilidir. Todaro'ya (1976) göre, istihdam

ihtimali; modern sektördeki açık iş sayısının toplam kentsel emek fazlasına oranıdır (Cole and Sanders,1983:345).

1- İSTİHDAM İHTİMALİNİN ARTMASI VE GÖÇ

Kır-kent gelir farklılıklarını sabit kabul edelim. Kentsel yeni istihdam yaratma oranındaki bir artış, göçmenlerin iş bulma ihtimallerini de artıracaktır. Todaro (1976), kentsel istihdam ihtimallerine göre kır-kent göç oranının esnekliğini formüle etmiştir (Todaro,1976:215).

H.N. Barnum ve A.H. Sabot (1975), Tanzanya'daki göç esnekliğini + 0,65 olarak tahmin etmiştir. Bu yazarlara göre, kentsel emek talebindeki bir artış, emek arzında bir artışa neden olacaktır (Todaro,1976:216). Bu iddia, Todaro'nun hipotezini desteklemektedir.

Levy ve Wadycki (1972) ise, Venezuela'daki göç esnekliğini + 0.45 olarak hesaplamıştır (Todaro,1976:218). Todaro da Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki çeşitli ülkelerin göç esnekliğini tahmin etmiştir. Hesaplanan esneklik katsayıları, + 0.30 ile + 0.60 değerleri arasında yer almaktadır (Todaro,1976:219). Göç esnekliğinin Asya ve Latin Amerika'da daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, Asya ve Latin Amerika'daki bireylerin istihdam fırsatına daha duyarlı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2-GÖÇ VE KENTSEL İŞSİZLİK

Kentsel istihdam yaratılması, bireylerin göç etme eğilimini de artıracaktır. Göçün artması ise, kentsel işsizlik seviyesini olumsuz şekilde etkileyebilir. Todaro, kentsel iş yaratılmasının kentsel işsizlik sorunu için etkili bir çözüm olmadığını; dahası kentsel istihdamın işsizliği daha da artıracığını belirtir.

Todaro (1976), göç akımlarını da dahil ederek, kentsel işgücü büyüme oranını formüle etmiştir. Formüle göre, kentsel işgücü büyümesi, iki değişkene bağlıdır. Bu değişkenler; kentsel nüfustan işgücü piyasasına katılanlar ile kentlere göç eden işçilerin sayısıdır.

Kısaca, kentsel alanlardaki istihdam fırsatları göç kararını etkileyecektir. Kentsel istihdam fırsatlarının artması ile birlikte göç akımlarının da artması beklenir. Bireyler, kentsel işsizliğe rağmen, göç etmek isteyebilir. Göç sonucunda kentsel işsizlik oranı da artabilir.

C- GÖÇÜN DUAL (İKİLİ) YAPISI

Az gelişmiş ülkelerdeki (AGÜ) ekonomik kalkınma ve göç ilişkilerine dair literatürün büyük bir kısmı, W. A. Lewis'in (1954) "dual-ekonomi" düşüncesini takip eder. Lewis'in modelinde ekonomi iki sektörden oluşur: Kırsal tarım ve kentsel sanayi.

Göç ve "kentsel dualizm" arasındaki ilişkiyle ilgili çalışmalar, Todaro'nun (1969) 'formal' yaklaşımı ile yapılmaktadır. Kentsel dualizm, kentsel emek piyasa-

sinin bir "formal" ve "enformal" sektörden ibaret olduğu düşüncesidir.

Formal sektör (U-M), yüksek ve aşağıya doğru sert ücretlerle, daha yüksek vasıflarla ve düşük işsizlik oranıyla karakterize edilmektedir. En-formal sektör (U-S) ise, düşük ücretler, düşük vasıflar ve yüksek işsizlik oranıyla nitelendirilir. U-S sektörü küçük esnaf, ev hizmetleri, el işleri gibi meslekleri içermektedir. Bu sektör istihdamının iki özelliği, çok düşük sermaye-emek oranlarını ve az beşeri sermayeyi gerektirmesidir.

Yapılan çalışmalarda, kalkınma ve göç birlikteliğinin açıkça yeniden sunulmasıyla, 'dual ekonomi' kavramları bulunmuştur. Bu çalışmalarda, geleneksel sektörden modern sektöre olan göç akımları incelenmiştir. Göç akımları, bu sektörler arasındaki ücret ve iş fırsatı farklılığı sonucu ortaya çıkar.

J. R. Harris ve M.P. Todaro (1970), birlikte yapmış oldukları çalışmada, kır-kent göçünün "iki sektör"lü bir modelini belirlemeye çalışmışlardır. Buradaki iki sektör, kır ve kent sektörleridir. Modelde göçün, kentsel beklenen gelirin kırsal reel gelirden büyük olduğu sürece, devam edeceği varsayılmaktadır. Buna göre bireyler, beklenen gelir farklılığı sıfır olduğunda göç etmeyecektir.

Kır-kent göçü dual bir olgu olduğundan, göç miktarı, iki sektöre göçün toplamına eşit olacaktır. E.W. Cole ve R.D. Sanders (1985:487), buna ilişkin ekonometrik bir model kurmuştur. Modele göre, kentteki göçmen işgücü sayısı U-M ve U-S'deki göçmenlerin toplamına eşittir.

Cole ve Sanders (1985:487), ayrıca, U-M'de istihdam edilmek için gerekli niteliklere sahip bireylerin göçünün analizine ilişkin, kırsal enformal sektörün (R-S) de dahil edildiği ekonometrik bir model kurmuştur. Modele göre, eğitim seviyesi düşük kişilerin göçü, kırsal ve kentsel enformal sektörleri (U-R ve U-S) arasındaki gelir farklılıklarının bir fonksiyonu olacaktır.

D- GÖÇ MODELİ : EKONOMETRİK BİÇİM

Neo-Klasikler, göç kararının verilmesine ilişkin ekonometrik modeller kurmuşlardır. Bunlardan Todaro'nun modeli, literatürde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle çalışmamızda Todaro modelini inceleyeceğiz.

Todaro (1971:411), göç kararına ilişkin olarak ekonometrik bir model kurmuştur. Bireyler göç etme kararını, aşağıdaki formülün değerinin pozitif veya negatif olmasına bağlı olarak verecektir.

$$V(O) = \int_{t=0}^n [P(t) Y_u(t) - Y_r(t)] e^{-rt} dt - C(O)$$

V(O) : Beklenen bugünkü değeri,

Y_u : Kentsel ortalama reel kazançları,

Yr : Kırsal ortalama reel kazançları,

C(O) : Göçün maliyetlerini,

P : Kentte iş bulma ihtimalini,

n : Göçmenin planındaki zaman periyotlarının sayısını,

r : İndirim oranını,

t : zamanı

temsil etmektedir.

Modele göre kır-kent göç oranı, beklenen kırsal ve kentsel kazançlar arasındaki farkın bir fonksiyonu olacaktır. Beklenen kazançların bugünkü değeri, pozitif veya negatif olabilir. Kentsel gelir nispeten daha büyük ise beklenen gelir pozitif; küçük ise negatif değerli olacaktır. Dolayısıyla, net kır-kent göçü, kentsel ücret oranı ve kırsal ortalama gelir arasındaki farkla pozitif; modern sektörde bir iş bulmanın zorluk derecesi ile birlikte negatif bir şekilde değişir.

Modeldeki temel varsayım; bireylerin kente göç kararının, beklenen geliri maksimum etme amacına bağlı olduğudur. Beklenen gelir esas olarak, reel gelir ve bir iş bulma gibi iki değişkene bağlıdır.

Todaro'nun öncü makalesi (1969) ile birlikte, bireylerin kentsel işsizliğe rağmen göç etmesinin, beklenen gelir maksimizasyonu davranışına göre açıklanabileceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Todaro' nun modeli, literatürde önemli bir yere sahip olmaktadır. Model, çeşitli ülkelerdeki göçün belirleyicilerinin açıklanmasında kullanılmıştır.

Todaro'nun modeli çerçevesinde yapılan çalışmalardan ve elde edilen bulgulardan bir kısmı şunlardır: H. Rempel (1970) ve M.J. Greenwood (1973), göç edilecek yerdeki gelir değişkeni için negatif katsayı elde etmiştir. R.H. Sabot (Tanzanya,1972),göçmenlerin eğitim durumunun kentsel alanlardaki değişen istihdam fırsatlarına uyum gösterdiği sonucuna varmıştır (Byerlee,1974:551).

Hindistan (B.Banerjee,1981) ve Ekvator (B.E. Bravo-Ureta vd., 1996) için yapılan çalışmalarda, kır-kent göçünün beklenen gelir farklılığı ile anlamlı ve pozitif bir şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir. P.J. Eaton da, Brezilya'da kente göç eden kadınların refah kaybına uğramadığını ifade etmiştir (Eaton,1992:390 ve 392).

Tanzanya, Hindistan ve Ekvator'daki göç akımlarını araştıran çalışmanın sonuçları, Todaro modelinin geçerliliğini desteklemektedir. Diğer uygulama sonuçları, Todaro'nun hipotezi ile uyuşmamaktadır. Bunun nedenleri ise, Todaro modelinin eksikliği ile çalışmalarda kullanılan verilerin yetersizliği olabilir.

Todaro modelinin değişik ülkelerdeki uygulama sonuçları, genelde modeli destekler niteliktedir. Ancak, bazı yazarlar (R. Willis ve G. Fields, 1980; P. J. Eaton, 1976, 1984) modeli çeşitli yönlerden eleştirmiştir. Bu eleştiriler şunlardır (Eaton,1992:386-387): U-M ve U-S arasındaki ilişki ayrıntılı olarak belirtilmemiş; U-M'deki inelastik ücretlerin aşağıya doğru düşmemesinin nedenleri dikkate alınma-

mış; U-M'deki emek kazançları ihmal edilmiş; zımni olarak göçmenlerin homojen olduğu varsayılmıştır.

Cole ve Sanders (1983:341) da, Todaro'nun modelinde göçün parasal olmayan kazançlarına yer vermemesini bir eksiklik olarak görmüşlerdir. Bu nedenle Cole ve Sanders, kurmuş oldukları ekonometrik modele bu değişkeni de ilave etmişlerdir.

Yapılan eleştirilere rağmen, Todaro'nun, özellikle kentsel gelir ve işsizliğin göçe etkisine dair açıklamaları literatürde önemli bir yere sahiptir (Byerlee, 1974: 551).

Sonuç olarak Todaro'nun modeli, kentsel modern sektörde istihdam için yeterli nitelikteki bireylerin akımını açıklamakla sınırlıdır. Modelde, düşük nitelikteki bireylerin göç etmesi, dikkate alınmamıştır. Modele göre, kentsel modern sektörde iş bulamayacak olan bireylerin göçü rasyonel olmayacaktır.

Toparlayacak olursak, bireyler kentsel beklenen kazançlara göre göç etmektedir. Bu kazançlar, kentsel sektörlerdeki iş bulma ihtimallerine ve gelir farklılığına bağlı olacaktır. İstihdam ihtimalini, yeni istihdam ve işgücü artışı belirler. Kentsel istihdam yaratılması ise, kentlere göçü artırabilir. Bu durumda, yaratılan istihdamın işsizliği önleme başarısı azalacaktır.

Göçmenlerin tamamının eğitim seviyesi aynı değildir. Eğitimli bireyler kentsel modern sektörde, diğerleri ise kentsel enformal sektörde iş bulur. Buna göre kentsel sektörlerde istihdam edilen işgücü itibarıyla 'dual' bir yapı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Emeğin bir yerden başka bir yere hareketi olan göç, coğrafi olarak iç göç ve dış göç şeklinde meydana gelir. Göç, ekonomik ve sosyal içerikli sebep ve sonuçları olan bir olgudur.

Bu çalışmada, iç göç akımlarının ekonomik nedenleri teorik olarak "fayda – maliyet yaklaşımı" çerçevesinde ele alınmıştır. Bu yaklaşım, bireyleri "homo economicus" olarak kabul eder. Yani, bireyler rasyonel bir şekilde hareket edecektir. Dolayısıyla, faydaların maliyetlerden daha büyük olması halinde göç edilecektir.

"Fayda-maliyet yaklaşımı" iki grupta sınıflandırılır. İlk grubu Klasikler oluşturmaktadır. Klasikler, göç olgusunu "beşeri sermaye" kavramına dahil ederek, bu yaklaşımın öncülüğünü yapmışlardır. İkinci grubu oluşturan Neo-Klasikler de, bireylerin gelecekle ilgili beklentilerinin göç kararına etkisini incelemişlerdir. Dolayısıyla bu yaklaşımı geliştirmeye çalışmışlardır. Beklentiler; daha yüksek gelir elde etmek ve bir iş bulmaktır. Neo-Klasikler ayrıca, beklentilerin de dahil olduğu göç modelleri kurarak, Klasiklere katkıda bulunmuştur.

Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bireylerin göç kararını etkileyen unsurlar çok çeşitlidir. Bunlardan başlıcaları; gelir ve istihdam fırsatıdır. Ayrıca, kentsel alanlardaki eğitim ve sağlık hizmeti gibi unsurlar da göç kararını etkilemektedir. Buna göre bireyler yüksek gelir-

li; istihdam fırsatlarının olduğu; eğitim, sağlık, kültürel hizmetlerin sunulduğu veya daha iyi sunulduğu; temiz bir çevreye sahip, hava ve gürültü kirliliği gibi sorunların olmadığı yerlere göç etmek isteyecektir.

Kırsal alanlardan kentlere doğru meydana gelen iç göç olgusu, ülkenin ekonomik gelişme seviyesi ile yakından ilişkilidir. Bilindiği gibi, ekonomik gelişmenin başlaması ile birlikte, göç hareketleri de hız kazanacaktır. Göç hareketlerinin, ekonomik gelişmeye katkı yapmaları için doğru politikalarla yönlendirilmeleri gerekir. Politikaların tespit edilmesi ise, göç olgusunun nedenlerinin iyi bir şekilde belirlenmesine bağlıdır.

Başka bir hususun da belirtilmesinde fayda vardır. Bu, ekonomik gelişme ile birlikte göç akımlarının yönünün de değişeceğidir. Başlangıçta "kır-kent" yönünde meydana gelen iç göçler, zamanla "kent-kent" şeklinde ortaya çıkacaktır.

Çalışmamızda iç göç olgusunun ekonomik nedenleri, teorik olarak "fayda-maliyet yaklaşımı" çerçevesinde incelenmiştir. İç göç olgusuna ilişkin başka yaklaşımlar da bulunmaktadır. Göçün, ekonomik nedenlerinin yanısıra, sosyal yanları da vardır. Göç ayrıca, sonuçları itibariyle de incelenmesi gereken bir olgudur. Bu hususlar, başka bir çalışmada ayrı ayrı veya sebep-sonuç ilişkisi içinde birlikte ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- BODENHÖFER, H.J. (1967), "The Mobility of Labor and The Theory of Human Capital", *The Journal of Human Resources*, 11(4), pp. 431-447.
- BOYER, G.G. and T.U. HATTON (1997), "Migration and Labour Market Integration in Late Nineteenth-Century England and Wales", *Economic History Review*, 1(4), pp. 697-734.
- BYERLEE, D. (1974), "Rural-Urban Migration in Africa: Theory, Policy and Research Implications", *International Migration Review*, 543-566 pp.
- CARNOY, Martin (1967), "Aspects of Labor Force Mobility in Latin America", *The Journal of Human Resources*, 11(4), pp. 517-537.
- COLE, W.E. and R.D. SANDERS (1983), "Interstate Migration in Mexico: Variations on The Todaro Theme", *Journal of Development Economics*, 12, pp. 341-354.
- ID. (1985), "Internal Migration and Urban Employment in The Third World", *American Economic Review*, 75(3), pp. 481-495.
- EATON, P. J. (1992), "Rural-Urban Migration and Under-Employment Among Females in The Brazilian Northeast", *Journal of Economic Issues*, 26(2), pp. 385-397.
- LİPTON, M. (1980), "Migration From Rural Areas of Poor Countries: The Impact on Rural Productivity and Income Distribution", *World Development*, 8(1), pp. 1-24.
- SCHULTZ, T.P. (1982), "Lifetime Migration Within Educational Strata in Venezuela: Estimates of A Logistic Model", *Economic Development and Cultural Change*, 30(3), pp. 559-593.
- SCHWARTZ, Aba (1973), "Interpreting The Effect of Distance on Migration", *Journal of Political Economy*, 81, pp. 1153-1169.
- SJAASTAD, L.A. (1962), "The Costs and Returns of Human Migration", *Journal of Political Economy*, 70(5), pp. 80-93.
- SUİTS, D.B. (1985), "U.S. Farm Migration : An Application of The Harris-Todaro Model", *Economic Development and Cultural Change*, 33(4), pp. 815-829.
- TODARO, M.P. (1971), "Income Expectations, Rural-Urban Migration and Employment in Africa", *International Labour Review*, 104, pp. 387-414.
- TODARO, M.P. (1976), "Urban Job Expansion, Induced Migration and Rising Unemployment", *Journal of Development Economics*, 3(3), pp. 211-225.